

Kiedy prawa autorskie do projektu przysługiwać będą pracodawcy?

dr Aleksandra Nowak-Gruca

Nie każdy projekt stworzony w pracy będzie "przypadał" pracodawcy, ale tylko taki, który powstał w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy.

Kto jest "właścicielem" projektu?

Prawa autorskie do projektu mogą przysługiwać:

- Twórcy
- Współtwórcom
- Pracodawcy
- Producentowi lub Wydawcy

Kiedy prawa autorskie przysługują Twórcy?

Zasadą jest, że prawo autorskie przysługuje twórcy, chyba że ustawa przewiduje inaczej. Domniemywa się, że twórcą jest osoba, której nazwisko w tym charakterze uwidoczniono na egzemplarzach utworu lub której autorstwo podano do publicznej wiadomości w jakikolwiek inny sposób w związku z rozpowszechnianiem utworu.

Kto może być twórcą (autorem)?

Twórcą (autorem) może być jedynie osoba fizyczna, która w sposób twórczy przyczyniła się do powstania utworu. Twórca nie musi być pełnoletni, nie musi być poczytalny, ani nie musi posiadać zdolności do czynności prawnych. Nie ma też znaczenia stan psychiczny, czy nawet świadomość stworzenia utworu, bo dla powstania ochrony prawno-autorskiej istotne jest jedynie, czy doszło do ustalenia dzieła o twórczym i indywidualnym charakterze.

Kiedy mówimy o współautorstwie projektu?

W pracy projektowej niejednokrotnie ostateczny rezultat jest efektem działania i współpracy wielu osób, która może się opierać na różnych zasadach. Tu pojawia się ważne pytanie: jak ustalić komu i kiedy przysługują prawa autorskie?

O współtwórczości (współautorstwie) będziemy mówić zazwyczaj wtedy, gdy autorzy współpracowali ze sobą, a ich porozumienie i aktywność nakierowana była na powstanie wspólnego dzieła. Ważne jest, żeby każdy z wniesionych wkładów do wspólnego dzieła miał twórczy i indywidualny charakter.

W przypadku współtwórczości współautorom przysługuje wspólne autorskie prawo majątkowe, ale autorskie prawa osobiste przysługują oddzielnie każdemu ze współautorów. Ponadto domniemyje się, że udziały współtwórców są równe. Zatem jeśli wkład twórczy poszczególnych autorów był zróżnicowany, trzeba tę kwestię uregulować w umowie. W razie sporu co do wielkości udziałów, każdy ze współtwórców może żądać rozstrzygnięcia przez sąd, który co do zasady będzie kierował się rozmiarami twórczych wkładów.

Współtwórczość, a dzieła połączone...

Nie będziemy mieli do czynienia ze współtwórczością w przypadku, gdy wkład do wspólnego dzieła polegał jedynie na wniesieniu pomysłu, czy przedstawieniu koncepcji.

Za współautorstwo nie może być też uznane udostępnienie odkrycia, czy dostarczenie materiałów, bądź dokumentacji. Ponadto współautorem nie będzie osoba, której praca nie miała charakteru twórczego, a jedynie pomocniczy.

Wkłady współautorów powinny tworzyć jedno, wspólne dzieło, zatem nie będzie współtwórczości tam, gdzie między projektantami nie było współpracy nakierowanej na stworzenie wspólnego projektu.

O współautorstwie nie będziemy mówić także w przypadku, gdy doszło jedynie do połączenia odrębnie powstałych projektów w celu ich wspólnego rozpowszechniania i wykorzystywania. W tym wypadku mamy bowiem do czynienia z utworami połączonymi.

Czym różnią się prawa osobiste twórcy od praw majątkowych?

Autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem.

W szczególności autorskie prawa osobiste chronią prawo do:

- autorstwa utworu
- oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo
- nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania
- decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności
- nadzoru nad sposobem korzystania z utworu

Autorskie prawa osobiste są w sposób trwały związane z twórcą i możemy powiedzieć, że są bezterminowe (czas ich trwania jest nieograniczony). Ponadto nie podlegają zrzeczeniu się lub zbyciu, czy egzekucji.

Nie możemy skutecznie prawnie zrzec się autorskich praw osobistych. Zatem wszelkie postanowienia umowne, w których twórca zrzeka się uprawnienia do wykonywania autorskich praw osobistych będą nieważne, co oznacza, że nawet gdy podpisaliśmy umowę przenoszącą prawa autorskie do projektu, w której zrzekliśmy się praw osobistych, nie będziemy ograniczeni w możliwości ich wykonywania.

Autorskie prawa majątkowe obejmują wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu.

Możemy powiedzieć, że prawa te kreują monopol ekonomicznej eksploatacji utworu.

Autorskie prawa majątkowe są ograniczone czasowo. Co do zasady wygasają z upływem 70 lat od dnia śmierci twórcy.

Autorskie prawa majątkowe są zbywalne, czyli możemy je przenieść na inne podmioty. Podlegają również dziedziczeniu. Prawa te nie podlegają egzekucji dopóki przysługują twórcy, ale mogą być zajęte przez komornika, jeżeli będą przysługiwać innym niż twórca podmiotom.

Autorskie prawa osobiste zawsze powstają tylko i wyłącznie na rzecz twórcy! Natomiast autorskie prawa majątkowe mogą przysługiwać innym, niż twórca podmiotom.

Autorskie prawa majątkowe mogą przykładowo przysługiwać producentowi dzieła audiowizualnego, albo wydawcy dzieła zbiorowego (np. encyklopedii czy słownika). Prawa majątkowe mogą też w określonych sytuacjach powstać na rzecz pracodawcy.

Kiedy prawa autorskie do projektu przysługiwać będą pracodawcy?

Nie każdy projekt stworzony w pracy będzie "przypadał" pracodawcy, ale tylko taki, który powstał w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy.

Jeżeli pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, pracodawca nabywa autorskie prawa majątkowe z chwilą przyjęcia utworu, ale tylko w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron. W celu uniknięcia ewentualnych sporów ważne jest szczegółowe uregulowanie tej kwestii w umowie o pracę.

Ponadto pamiętać należy, że pracodawcy mogą przysługiwać jedynie autorskie prawa majątkowe. Autorskie prawa osobiste powstają zawsze na rzecz twórcy (projektanta).

Kiedy mówimy o projekcie pracowniczym?

Projekt o cechach utworu będzie miał charakter pracowniczy, kiedy stworzenie utworu nastąpiło "w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy".

Chodzi tu o sytuacje, kiedy stworzenie danego dzieła należało do zakresu obowiązków pracownika. Zadania (obowiązki) pracownika mogą wynikać z samej umowy o pracę, ale także z poleceń służbowych czy nawet realizowanych przez pracodawcę, znanych twórcy projektów.

Może się zdarzyć, że projekt wykonywany przy użyciu urządzeń, czy materiałów należących do pracodawcy albo dzieło, które powstało w czasie pracy twórcy nie będzie utworem pracowniczym. O projekcie pracowniczym będziemy mówić jedynie wtedy, gdy jego wykonanie mieści się w ramach zadań (obowiązków) wynikających ze stosunku pracy.

Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem.

Projektami pracowniczymi nie będą zatem projekty (dzieła) stworzone na zamówienie, na podstawie umowy o dzieło lub umowy zlecenia, czy utwory stworzone w ramach konkursu.

W tych przypadkach konieczna jest stosowna umowa (cesja bądź licencja) i wyraźne wymienienie pól eksploatacji.

Czy naruszenie przez projektanta obowiązków pracowniczych może skutkować pozbawieniem praw autorskich?

Naruszenie obowiązków pracowniczych nie pozbawia pracownika uprawnień wynikających z przepisów prawa autorskiego, czyli jeżeli projektant w czasie pracy stworzył utwór np. muzyczny, a komponowanie nie należy do jego obowiązków pracowniczych, autorskie prawa majątkowe do utworu muzycznego nie będą przysługiwały pracodawcy.

"Ile" praw majątkowych do utworów pracowniczych przysługuje pracodawcy?

Nabycie praw majątkowych przez pracodawcę zawsze związane jest z zakresem jego działalności a także z przeznaczeniem utworu. Zatem jeżeli w ramach obowiązków wynikających ze stosunku pracy pracownik projektuje znaki graficzne, czy meble wydaje się, że na rzecz pracodawcy przechodzi całość praw autorskich (oczywiście wyłączając prawa osobiste – te zawsze powstają na rzecz projektanta). Ale jeżeli projektant tworzy na podstawie umowy o pracę z agencją reklamową, pracodawca może wykonywać prawa autorskie do jego utworów jedynie dla celów reklamy.